

LEITNER

DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

12. marts 2002 *

I sag C-168/00,

angående en anmodning, som Landesgericht Linz (Østrig) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Simone Leitner

mod

TUI Deutschland GmbH & Co. KG,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 5 i Rådets direktiv 90/314/EØF af 13. juni 1990 om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakketure (EFT L 158, s. 59),

* Processprog: tysk.

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af formanden for Anden Afdeling, N. Colneric, som fungerende formand for Sjette Afdeling, og dommerne C. Gulmann (refererende dommer), J.-P. Puissochet, V. Skouris og J.N. Cunha Rodrigues,

generaladvokat: A. Tizzano
justitssekretær: ekspeditionssekretær H.A. Rühl,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

- Simone Leitner ved Rechtsanwalt W. Graziani-Weiss
- TUI Deutschland GmbH & Co. KG ved Rechtsanwalt P. Lechenauer
- den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget
- den belgiske regering ved A. Snoecx, som befuldmægtiget
- den franske regering ved R. Abraham og R. Loosli-Surrans, som befuldmægtigede

— den finske regering ved T. Pynnä, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved J. Sack, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 14. juni 2001 er afgivet mundtlige indlæg af TUI Deutschland GmbH & Co. KG, af den finske regering og af Kommissionen,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 20. september 2001,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 6. april 2000, indgået til Domstolen den 8. maj 2000, har Landesgericht Linz i medfør af artikel 234 EF forelagt Domstolen et præjudicielt

spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 5 i Rådets direktiv 90/314/EØF af 13. juni 1990 om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakketure (EFT L 158, s. 59, herefter »direktivet«).

- 2 Spørgsmålet er blevet rejst under en retssag mellem Simone Leitner og TUI Deutschland GmbH & Co. KG (herefter »TUI«) vedrørende godtgørelse for ikke -økonomisk skade, der er lidt under en pakkerejse.

Fællesskabsretten

- 3 Direktivet tilkendegiver i sin anden betragtning, at »medlemsstaternes lovgivning om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakketure, er forskellig på mange punkter, og praksis på dette område viser betydelige afvigelser, hvilket medfører hindringer for den frie udveksling af tjenesteydelser med hensyn til pakkerejser og konkurrenceforvridninger mellem rejsearrangørerne i forskellige medlemsstater«. Direktivet anfører i sin tredje betragtning, at »indførelsen af fælles regler for pakkerejser vil kunne bidrage til, at disse hindringer fjernes, og til, at der skabes et fælles marked for tjenesteydelser, og således gøre det muligt for rejsearrangører at tilbyde rejser i andre medlemsstater, og for forbrugerne at købe pakkerejser overalt i Fællesskabet på sammenlignelige vilkår«.
- 4 Af direktivets ottende og niende betragtning fremgår det, at »reglerne om forbrugerbeskyttelse er forskellige fra en medlemsstat til en anden, og dette afholder forbrugerne i en medlemsstat fra at købe pakkerejser i en anden

medlemsstat«, og »dette forhold afholder på særdeles effektiv måde forbrugerne fra at købe pakkerejser uden for deres egen medlemsstat«.

Direktivets artikel 1 fastsætter, at det »har til formål at tilnærme medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakketure, der sælges eller udbydes til salg på Fællesskabets område«.

Direktivets artikel 5, stk. 1, 2 og 3, bestemmer:

»1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at den rejsearrangør og/eller formidler, der er part i kontrakten, over for forbrugeren er ansvarlig for, at de kontraktmæssige forpligtelser opfyldes, uanset om disse forpligtelser påhviler rejsearrangøren/formidleren selv eller andre tjenesteydere, og uden at indskrænke rejsearrangørens og/eller formidlerens ret til at søge sig fyldestgjort hos sådanne andre tjenesteydere.

2. Med hensyn til de skader, der påføres forbrugeren som følge af manglende eller mangelfuld opfyldelse af kontrakten, træffer medlemsstaterne de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at rejsearrangøren og/eller formidleren er ansvarlig, medmindre denne manglende eller mangelfulde opfyldelse hverken kan tilskrives en fejl fra deres eller en anden tjenesteyders side [...]

[...]

Med hensyn til den skade, der er resultatet af manglende eller mangelfuld opfyldelse af aftalen om præstation af de tjenesteydelser, der indgår i pakkerejsen, kan medlemsstaterne tillade, at erstatningen begrænses i overensstemmelse med de internationale konventioner, som gælder for sådanne tjenesteydelser.

Med hensyn til andre end legemlige skader, der er et resultat af manglende eller mangelfuld opfyldelse af aftalen om præstation af de tjenesteydelser, der indgår i pakkerejsen, kan medlemsstaterne tillade, at erstatningen begrænses i henhold til kontrakten. Denne begrænsning må ikke være urimelig.

3. Stk. 1 og 2 kan ikke fraviges ved en særlig klausul herom i kontrakten, jf. dog stk. 2, fjerde afsnit. »

Hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 7 Familien til Simone Leitner (født den 7.7.1987) bestilte hos TUI en pakkerejse (All Inclusive-ophold) til Club Robinson »Pamfiliya« i Side, Tyrkiet (herefter »klubben«), for tiden fra den 4. juli 1997 til den 18. juli 1997.
- 8 Simone Leitner ankom den 4. juli 1997 med sine forældre til bestemmelsesstedet. Hele det efterfølgende ferieophold fandt sted på klubbens område, og alle måltider blev indtaget inden for klubben. Cirka otte dage efter feriens begyndelse viste Simone Leitner symptomer på en salmonellaforgiftning. Årsagen til forgiftningen var den mad, der blev serveret i klubben. Sygdommen, som varede ud over feriens afslutning, viste sig ved høj feber over flere dage, kredsløbsforstyrrelser, diarré og opkastning såvel som angsttilstande. Simone Leitner's forældre måtte passe hende i den tid, der var tilbage af ferien. Et stort antal af de andre ferierejsende i klubben blev syge med de samme symptomer.

- 9 To-tre uger efter feriens afslutning fremsendtes en skriftlig klage vedrørende Simone Leitner's sygdom til TUI. Da denne skrivelse forblev ubesvaret, anlagde Simone Leitner, der var repræsenteret ved sine forældre, den 20. juli 1998 sag med påstand om betaling af en erstatning på 25 000 ATS.
- 10 Retten i første instans tildelte kun Simone Leitner et beløb på 13 000 ATS for svie og smerte (»Schmerzensgeld«) som følge af fødevareforgiftningen og frifandt i øvrigt sagsøgte for kravet, som vedrørte godtgørelse for ikke-økonomisk skade for de mistede ferieoplevelser (»entgangene Urlaubsfreude«). På dette punkt fastslog retten, at selv om det med skuffelsen forbundne ubehag og misfornøjelsen efter østrigsk ret falder ind under ikke-økonomisk skade, berettiger disse følelser ikke til en skadeserstatning, da der ikke findes en østrigsk lovbestemmelse, der udtrykkelig fastsætter en godtgørelse for en sådan ikke-økonomisk skade.
- 11 Appellinstansen, Landesgericht Linz, deler førsteinstansens opfattelse for så vidt angår østrigsk ret, men finder, at anvendelsen af direktivets artikel 5 kunne føre til et andet resultat. I den forbindelse har Landesgericht Linz henvist til dommen af 16. juli 1998 i sagen Silhouette International Schmied (sag C-355/96, Sml. I, s. 4799, præmis 36), hvori Domstolen har fastslået, at selv om et direktiv ikke i sig selv kan skabe forpligtelser for private og derfor ikke som sådan kan påberåbes over for sådanne personer, er en national domstol forpligtet til at fortolke de nationale retsforskrifter i lyset af et direktivs ordlyd og formål for at opnå det med direktivet tilsigtede resultat.
- 12 Den forelæggende ret har endvidere anført, at den tyske lovgiver har vedtaget en udtrykkelig bestemmelse vedrørende godtgørelse for ikke-økonomisk skade, såfremt gennemførelsen af en rejse umuliggøres eller i væsentlig grad forstyrres, og at de tyske domstole faktisk tildeler denne godtgørelse.

- 13 Da Landesgericht Linz finder, at formuleringen af direktivets artikel 5 ikke er tilstrækkelig klar til, at der heraf kan drages en entydig konklusion for så vidt angår ikke-økonomisk skade, har retten besluttet at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 5 i Rådets direktiv 90/314/EØF af 13. juni 1990 om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakketure, fortolkes således, at der principielt kan kræves godtgørelse for ikke-økonomisk skade?«

Det præjudicielle spørgsmål

- 14 Med spørgsmålet ønsker den forelæggende ret oplyst, om direktivets artikel 5 skal fortolkes således, at den principielt giver forbrugeren et krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade som følge af manglende eller mangelfuld opfyldelse af aftalen om præstation af de tjenesteydelser, der indgår i en pakkerejse.

Parternes argumenter

- 15 Simone Leitner har anført, at det af direktivets tredje betragtning følger, at rejsearrangører skal have mulighed for at tilbyde rejser i alle medlemsstaterne på samme vilkår. Direktivets artikel 5, stk. 2, fjerde afsnit, tillader, at ansvaret kontraktmæssigt begrænses for ikke-økonomisk skade, der er resultatet af manglende eller mangelfuld opfyldelse af aftalen om præstation af de tjenesteydelser, der indgår i en pakkerejse. Denne bestemmelse forudsætter, at der i henhold til direktivet principielt skal ydes godtgørelse for ikke-økonomisk skade.

- 16 TUI og den østrigske, den franske og den finske regering er i store træk enige om, at harmoniseringen af de nationale lovgivninger ved direktivet blot består i at fastsætte et minimum af beskyttelse for forbrugere, der bestiller en pakkerejse. Alt, som ikke udtrykkeligt er reguleret af direktivet på dette område — navnlig for så vidt angår de typer af skader, der dækkes — hører derfor fortsat under de nationale lovgiveres kompetence. Direktivet har begrænset sig til at fastsætte et fælles regelsæt, der i det væsentligste omhandler indholdet, indgåelsen og opfyldelsen af en pakkerejsekontrakt, uden blandt andet at regulere alle punkter vedrørende det civilretlige erstatningsansvar. Der kan således ikke udledes et krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade af den omstændighed, at direktivet ikke udtrykkeligt giver nogen retningslinjer på dette område.
- 17 Den belgiske regering har gjort gældende, at den generelle og uindskrænkede anvendelse af begrebet »skader« i direktivets artikel 5, stk. 2, første afsnit, medfører, at dette begreb skal fortolkes så bredt som muligt, således at enhver skade principielt skal være omfattet af den lovgivning, der gennemfører direktivet. I de medlemsstater, der fastsætter ansvar for ikke-økonomisk skade i overensstemmelse med almindelige retsregler, giver direktivet adgang til at begrænse ansvaret efter bestemte kriterier. I de medlemsstater, hvor ansvaret for ikke-økonomisk skade er betinget af en udtrykkelig bestemmelse, der fastsætter dette ansvar, fører dette til, at der overhovedet ikke kan kræves godtgørelse for ikke-økonomisk skade, hvis der ikke foreligger en sådan bestemmelse, hvilket er i strid med direktivets bestemmelser.
- 18 Kommissionen har indledningsvis anført, at begrebet »skader« er anvendt i direktivet uden nogen begrænsninger på trods af, at der netop inden for ferierejser ofte meldes andre skader end legemlige skader. Endvidere har Kommissionen anført, at et ansvar for ikke-økonomisk skade er anerkendt i de fleste medlemsstater ud over den erstatning for svie og smerte, der traditionelt er fastsat i alle retssystemer, selv om udstrækningen af dette ansvar og forudsætningerne for et sådant ansvar varierer i enkelthederne. Endelig tillægger alle moderne retssystemer den årlige ferie større og større vægt. Under disse omstændigheder er det

ifølge Kommissionen ikke muligt at fortolke det generelle skadesbegreb, der anvendes i direktivet, indskrænkende og principielt undtage ikke-økonomisk skade fra dets anvendelsesområde.

Domstolens bemærkninger

- 19 Det bør fremhæves, at direktivets artikel 5, stk. 2, første afsnit, forpligter medlemsstaterne til at træffe de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at rejsearrangøren erstatter »de skader, der påføres forbrugeren som følge af manglende eller mangelfuld opfyldelse af kontrakten«.
- 20 I den forbindelse skal det bemærkes, at det af direktivets anden og tredje betragtning fremgår, at direktivet bl.a. har til formål at fjerne de konstaterede afvigelser mellem de enkelte medlemsstaters lovgivning og praksis inden for pakkerejseområdet, som vil kunne medføre konkurrenceforvridninger mellem rejsearrangørerne i forskellige medlemsstater.
- 21 Det står imidlertid fast, at hvis der inden for pakkerejseområdet i visse medlemsstater var en forpligtelse til at erstatte ikke-økonomiske skader, og der ikke var en sådan forpligtelse i andre medlemsstater, ville dette medføre væsentlige konkurrenceforvridninger, da der — som Kommissionen har anført — ofte konstateres ikke-økonomiske skader inden for dette område.

- 22 Desuden skal det bemærkes, at direktivet og navnlig artikel 5 har til hensigt at beskytte forbrugerne, der i forbindelse med turistrejser tillægger godtgørelse for skade som følge af de mistede ferieoplevelser særlig betydning.
- 23 Det er i lyset af disse betragtninger, at direktivets artikel 5 skal fortolkes. Selv om artikel 5, stk. 2, første afsnit, begrænser til sig til generelt at henvise til begrebet skader, skal det bemærkes, at idet artikel 5, stk. 2, fjerde afsnit, fastsætter muligheden for, at medlemsstaterne for så vidt angår andre skader end legemlige skader kan tillade, at erstatningen begrænses i henhold til kontrakten under forudsætning af, at begrænsningen ikke er urimelig, anerkender direktivet stiltiende et krav på godtgørelse for andre skader end legemlige skader, herunder ikke-økonomisk skade.
- 24 Spørgsmålet skal derfor besvares med, at direktivets artikel 5 skal fortolkes således, at den principielt giver forbrugeren et krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade som følge af manglende eller mangelfuld opfyldelse af aftalen om præstation af de tjenesteydelser, der indgår i en pakkerejse.

Sagens omkostninger

- 25 De udgifter, der er afholdt af den østrigske, den belgiske, den franske og den finske regering samt af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Landesgericht Linz ved kendelse af 6. april 2000, for ret:

Artikel 5 i Rådets direktiv 90/314/EØF af 13. juni 1990 om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakkture, skal fortolkes således, at den principielt giver forbrugeren et krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade som følge af manglende eller mangelfuld opfyldelse af aftalen om præstation af de tjenesteydelser, der indgår i en pakkerejse.

Colneric

Gulmann

Puissochet

Skouris

Cunha Rodrigues

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 12. marts 2002.

R. Grass

F. Macken

Justitssekretær

Formand for Sjette Afdeling